

Melisa AYDIN YAMAKOĞLU

KARŞILAŞTIRMALI ANAYASA HUKUKUNDA SİYASİ ÖZERKLİK

FİLİZ KİTABEVİ

İSTANBUL

2025

Mayıs 2025

ISBN: 978-625-5957-42-9

BASKI - CİLT

Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım
Petrol Ürünleri Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.
Matbaacı Sertifika Numarası: 77398

YAYINLAYAN

Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım
Petrol Ürünleri Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.
Cemal Yener Tosyalı Cad. No: 57/A (113)
Vefa-Fatih/İSTANBUL
Tel: (212) 527 0 718
(850)441 0 359
Faks: (212) 519 20 71

www.filizkitabevi.com

bilgi@filizkitabevi.com

Yayıncı Sertifika Numarası: 77398

Copyright© Bu kitabın Türkiye'deki yayın hakları Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım Petrol Ürünleri San. ve Tic. Ltd. Şti.'ne aittir. Her hakkı saklıdır. Hiçbir bölümü ve paragrafı kısmen veya tamamen ya da özet halinde, fotokopi, faksimile veya başka herhangi bir şekilde çoğaltılamaz, dağıtılamaz. Normal ölçüyü aşan iktibaslar yapılamaz. Normal ve kanunî iktibaslarda kaynak gösterilmesi zorunludur.

ÖNSÖZ

Doktora sürecimde üzerimde emeği ve desteği olan birçok kişi bulunmaktadır. Bu çalışmanın nihai haline gelmesinde katkıda bulunmuş olan değerli hocalarım, çalışma arkadaşlarım ve dostlarıma teşekkürlerimi sunmak benim için bir borçtur. Öncelikle, doktoramın tüm aşamalarında büyük emeği olan, araştırma görevliliğine yanında başladığım danışman hocam Prof. Dr. Abdurrahman Eren'e; tez konumun seçiminde ve kapsamının belirlenmesinde değerli görüşlerini benimle paylaşan tez izleme komitesi üyeleri Prof.Dr.Nihat Bulut ve Prof.Dr.Melikşah Yasin'e; tez jürimde yer almayı kabul ederek beni onurlandıran, eleştirileriyle katkı sunan değerli hocalarım, Prof.Dr. Abdullah Sezer ve Doç.Dr.Gülay Arslan Öncü'ye çok teşekkür ederim.

Tez çalışmasının bir kısmı misafir araştırmacı olarak Max Planck Karşılaştırmalı Kamu Hukuku ve Uluslararası Hukuk Enstitüsü'nde gerçekleştirilmiştir. Ziyaret talebimi olumlu karşılayan ve danışmanlığımı üstlenen Max Planck Enstitüsü Direktörü Prof. Dr. Armin von Bogdandy'ye teşekkür ederim.

Geçtiğimiz seneler boyunca bana her zaman destek olan ve araştırma görevlisi olduğum süreçte tüm bu iş yükünü benimle paylaşan Dr. Nergiz Karadağ, Dr.Merve Turanlı, Dr.Elif Merve Subaşı ve Araş.Gör. Ömer Mirac Ay'a ve ihtiyacım olduğu zamanda kendi tezinden vakit ayırarak bu çalışmaya katkı sunan Dr. Selva Kaynak ve tüm yakın çalışma arkadaşlarıma, değerli vaktini ayırarak tezi okuma nezaketinde bulunan Av. Ali Kaan Akın'a minnettarım. Bu süreçte bana her zaman destek olan meslektaşlarım ve sevgili arkadaşlarım Dr. Mevlüt Göl, Dr. Murat Has, Araş.Gör. Beren Şen, Araş.Gör. Ülkü Uykun, Araş.Gör. Gökçe Nur Demir, Araş.Gör. Begüm Nur Kalıpçıoğlu'na teşekkür ederim.

Doktora sürecine birlikte başladığımız, her aşamasını birlikte aştığımız yol arkadaşlarım Dr. Volkan Aslan ve Dr. Mısra Tan'a bana verdikleri emek, ayırdıkları zaman ve dostlukları için minnettarım.

Uzun ve zor doktora ve tez sürecinde ihmal ettiğim, onlarla geçirebileceğim zamandan çaldığım, zorlandığım her anda yanımda olan ve hayatım boyunca bana destek olan sevgili anneme ve babama teşekkürü ve özrü borç biliyorum.

Bu süreçte her düştüğümde beni kaldıran, yüreklendiren, tüm zorluklara dayanma gücünü veren ve sabır gösteren; güvenini, saygısını ve sevgisini her zaman hissettiren sevgili eşim Efe'ye minnettarım.

Ayrıca eserin basım sürecinde gösterdiği özverisi ve ilgisi için Sayın Cenker Tanırcan'a ve nezdinde Filiz Kitabevi'nin tüm çalışanlarına emekleri için teşekkürlerimi arz ediyorum.

Dr. Melisa Aydın Yamakoğlu

Nisan 2025, İstanbul

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	III
İÇİNDEKİLER.....	V
KISALTMALAR	IX
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ÖZERKLİK KAVRAMI, TARİHSEL GELİŞİMİ, TÜRLERİ, İLGİLİ OLGULAR VE BENZER KAVRAMLAR İLE İLİŞKİSİ

I. Özerklik Kavramı	11
II. Tarihsel Gelişim.....	20
A. Uluslaşma Süreci Öncesi Özerklik Örnekleri	21
1. Yeni Çağ Avrupası: Din ve Mezhep Temelli Özerklik	23
2. Osmanlı İmparatorluğu: Millet Sistemi ve Ayrıcalıklı Eyaletler.....	27
B. Sosyalizm Uygulamasında Özerklik Örnekleri	42
1. Eski Yugoslavya Federal Cumhuriyeti	42
2. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği	56
III. Özerklik Türleri	64
A. Coğrafi Bölge Esasına Dayalı Özerklik Türleri	65
1. Siyasi Özerklik	65
2. İdari Özerklik	66
B. Topluluk Esasına Dayalı Özerklik Türü: Kültürel Özerklik	68
IV. Siyasi Özerkliğin Kurulmasına Etki Eden Olgular	72
A. Tarihsel, Coğrafi ve Ekonomik Olgular	74

B. Hukuki Olgular	77
1. Azınlık Hakları	78
a. Azınlık Kavramı ve Tarihsel Gelişimi	79
b. Azınlık Türleri	92
c. Azınlık Haklarının Niteliği	96
2. Kendi Kaderini Tayin Hakkı	99
a. Kendi Kaderini Tayin Hakkı Kavramı ve Tarihsel Gelişimi.....	99
b. Kendi Kaderini Tayin Hakkının Türleri.....	109
c. Kendi Kaderini Tayin Hakkının Niteliği.....	110
3. Yerli Halkların Hakları.....	113
a. Yerli Halk Kavramı ve Tarihsel Gelişimi	113
b. Yerli Halkların Haklarının Niteliği	121
C. Siyasi Olgular.....	122
1. Ayrılıkçılık Hareketleri	123
2. Savaşlar, Sınır Değişiklikleri ve Devletlerin Yapısal Değişimi.....	130
V. Siyasi Özerkliğin Benzer Kavramlar ile İlişkisi.....	131
A. Federalizm.....	136
B. Bölge/Bölgesel Devlet	141
C. Öz Yönetim	144
VI. Değerlendirme	146

İKİNCİ BÖLÜM

DEVLET BİÇİMLERİ BAĞLAMINDA SİYASİ ÖZERKLİK

I. Üniter Devletlerde Siyasi Özerklik Uygulamaları	153
A. Özerk Yönetimlerin Kuruluşu.....	153
1. Birleşik Krallık: İskoçya.....	153
2. Finlandiya: Aland Adaları	159
B. Özerk Yönetimlerin Kurumsal Yapısı.....	165
1. Birleşik Krallık: İskoçya.....	165
2. Finlandiya: Aland Adaları	170
C. Merkezi Yönetim ile Özerk Yönetim İlişkisi	182

1. Birleşik Krallık: İskoçya.....	182
2. Finlandiya: Aland Adaları	184
II. Federal Devletlerde Siyasi Özerklik Uygulamaları	190
A. Özerk Yönetimlerin Kuruluşu.....	190
1. Amerika Birleşik Devletleri: Porto Riko	190
2. Kanada: Nunavut ve Quebec	197
3. Belçika: Flamanlar ve Valonlar	201
B. Özerk Yönetimlerin Kurumsal Yapısı.....	205
1. Amerika Birleşik Devletleri: Porto Riko	205
2. Kanada: Nunavut ve Quebec	209
3. Belçika: Flamanlar ve Valonlar	212
C. Merkezi Yönetim ile Özerk Yönetim İlişkisi	216
1. Amerika Birleşik Devletleri: Porto Riko	216
2. Kanada: Nunavut ve Quebec	218
3. Belçika: Flamanlar ve Valonlar	219
III. Bölgeli Devletlerde Siyasi Özerklik Uygulamaları.....	220
A. Özerk Yönetimlerin Kuruluşu.....	220
1. İspanya: Özerk Topluluklar Devleti	220
2. İtalya: Bölgeler Devleti	231
B. Özerk Yönetimlerin Kurumsal Yapısı.....	236
1. İspanya: Özerk Topluluklar Devleti	236
2. İtalya: Bölgeler Devleti	244
C. Merkezi Yönetim ile Özerk Yönetim İlişkisi	248
1. İspanya: Özerk Topluluklar Devleti	248
2. İtalya: Bölgeler Devleti	253
IV. Değerlendirme	255

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SİYASİ ÖZERKLİĞİN TEMEL ÖLÇÜTLERİ

I. Asli Ölçütler	264
A. Coğrafi Bölge Esasına Göre Örgütlenme	264

B. Egemenlik Yetkilerinin Paylaşımı	270
1. Siyasi Özerklik ve Egemenlik İlişkisi.....	270
a. Egemenlik Kavramı ve Klasik Egemenlik Anlayışı.....	270
b. Klasik Egemenlik Anlayışının Dönüşümü, Egemenlik Yetkilerinin Paylaşılması ve Siyasi Özerklik ile İlişkisi	275
2. Siyasi Özerklik ile Ulus, Milliyetçilik, Ulus Devlet ve Ayrılma Hakkı İlişkisi	278
a. Ulus ve Etnisite/Etnik Topluluk Kavramları	278
b. Ulus İnşası ve Milliyetçilik	289
c. Ulus Devlet ve Ayrılma Hakkı.....	297
3. Yetki Paylaşımı Düzenlemeleri ve Yöntemleri	308
4. Yetki Paylaşımına İlişkin Temel Konular	315
5. Yetki Uyuşmazlığının Çözüm Yöntemleri	317
a. Siyasi Yöntemler.....	317
b. Yargısal Yöntemler	319
C. İçsel Kendi Kaderini Tayin Hakkı.....	321
D. Mali Özerklik	323
II. Tali Ölçütler.....	328
A. Yargı Yetkisi ve Yargıya İlişkin Düzenlemelerde Siyasi Özerk Yönetimlerin Rolü.....	331
B. Siyasi Özerk Yönetimlerin Uluslararası İlişkiler Bakımından Rolü ve Yetkileri	335
C. Siyasi Özerk Yönetimin Merkezi Yönetim Organlarında Temsili	341
III. Değerlendirme	343
SONUÇ	345
KAYNAKÇA	353
ÖZGEÇMİŞ	392

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
a.g.e.	adı geçen eser
ADÖ	Amerikan Devletleri Örgütü
ABÖ	Afrika Birliği Örgütü
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AET	Avrupa Ekonomik Topluluđu
AGİK	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AK	Avrupa Konseyi
AKPM	Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi
AÜSBF	Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
AÜHFD	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AY	Anayasa
AYYÖŞ	Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı
Bilig	Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi
BK/UK	Birleşik Krallık/United Kingdom
bkz.	bakınız
BM/UN	Birleşmiş Milletler/United Nations
BMGK	Birleşmiş Milletler Genel Kurulu
C.	Cilt
Çev.	Çeviren

Der.	Derleyen
DÜHFD	Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
dpn.	dipnot
Ed.	Editör
ed.	Edition
ESKHS	Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi
EİHB	Evrensel İnsan Hakları Bildirisi
ETA	Euskadi Ta Askatasuna
GÜHFD	Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
Haz.	Hazırlayan
ILO/UÇÖ	International Labour Organization/ Uluslararası Çalışma Örgütü
İÜHFM	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
İÜSBF	İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
İ.İ.B	İktisadi ve İdari Bilimler
IRA	Irish Republican Army
H.Ü.	Hacettepe Üniversitesi
HRQ	Human Rights Quarterly
KDV	Katma Değer Vergisi
KGB	Komitet Gosudarstvennoy Bezopasnosti/Devlet Güvenlik Komitesi
KHukA	Kamu Hukuku Arşivi
Md./md.	madde
MC	Milletler Cemiyeti
MSHS	Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi
NTA	Non-Territorial Autonomy
No.	Numara/Number
ODTU	Orta Doğu Teknik Üniversitesi
par.	paragraf
P.C.I.J.	Permanent Court of International Justice
s.	sayfa
S.	Sayı

Ser.	Serial/Series
SFSC	Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STK	Sivil Toplum Kuruluşları
sy.	sayfa numarası yok
TBB	Türkiye Barolar Birliği
TODAİE	Türkiye Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü
vb.	ve benzerleri
vd.	ve devamı
Vol.	Volume
Y.	Yıl/Year
YY	Yazar Yok